

Reproduksjonsarbeid i store besetninger

PER GILLUND¹ OG ARNE OLA REFSDAL¹

Geno, 2326 Hamar¹

Innledning

Et økende antall større besetninger tilsier at fokus på reproduksjonsarbeidet må endres. Aktiv og systematisk bruk av utskrifter, styringslister og verktøy er nyttige hjelpemidler for å greie å holde god oversikt. Bonden bør sette seg definerte mål for fruktbarhet i besetningen og styre etter disse målene. I mange store besetninger vil det være aktuelt å bruke veterinæren, eventuelt i samarbeid med rådgiver, i det systematiske arbeidet for å nå fruktbarhetsmålene. Vi vil derfor fokusere på hvilke tjenester veterinær og rådgiver kan tilby og hvordan besetningsarbeidet kan gjennomføres.

Geno har laget et nytt opplegg for rådgivning og fruktbarhetsutredning, som baserer seg på et tett samarbeid mellom veterinær, rådgiver og bonde.

Målstyring - økonomisk gevinst

Det finnes mange definerte fruktbarhetsmål i tillegg til FS-tallet. Slike måltall er for eksempel: KFI (avstand fra kalving til første inseminasjon), KSI (avstand fra kalving til siste inseminasjon), Kalvingsintervall, Ikke omløpsprosent, Antall inseminasjoner per påbegynt ku/kvige, Alder ved 1. ins. på kviger og Alder ved 1. kalving. Det er viktig at produsenten setter seg mål for sin besetning, både på kort og lang sikt. En del produsenter vil sette lands- eller fylkesgjennomsnittet som mål, andre kan ha høyere, eventuelt lavere mål. Det er viktig at målene ikke er altfor ambisiøse i løpet av for kort tid. Det vil alltid ta noe tid før tiltakene virker og fruktbarhetsresultatene endrer seg. Når målene er satt er det viktig å styre etter disse målene, og stadig sjekke måloppnåelse. I dette arbeidet vil reproduksjonsovervåking av veterinær og aktiv bruk av verktøy være nødvendig.

For de fleste er det den økonomiske gevinsten som teller. Forbedring av FS-tallet gir ca 25 kr i gevinst per enhet FS-tall per ku per år. I en besetning med 20 kyr med økning i FS-tall fra 20 til 60 i løpet av et år, gir dette en gevinst på ca 20 000 kr. Små investeringer kan gi stor gevinst. Med regnearkprogrammet Fruktbarhet og økonomi kan økonomiske tap/gevinst synliggjøres mer eksakt i forhold til ulike fruktbarhetsresultater og mål i besetningen.

Rådgivningen starter med kartlegging

Fruktbarhetsrådgivning er et tilbud som alle produsenter kan benytte seg av. Aktuelle målgrupper er:

- Besetninger der EK (Effektivitetskontrollen) tilsier at dårlig fruktbarhet er årsak til utilfredsstillende økonomisk resultat.
- Besetninger med svake (for eksempel lavere enn 40) eller synkende FS-tall over tid.
- Besetninger med brunstmangel, mye omløp, børbetennelse, cyster og aborter, evt. ”aldergruppe-problemer” (for eksempel fruktbarhetsproblem hos kviger eller kyr i 1. laktasjon)
- Brukerens opplevelse av dårlig fruktbarhet eller ønske om forbedring eller vedlikehold av god fruktbarhet

Motivasjon og vilje til å motta og betale for rådgivning vil alltid være en forutsetning.

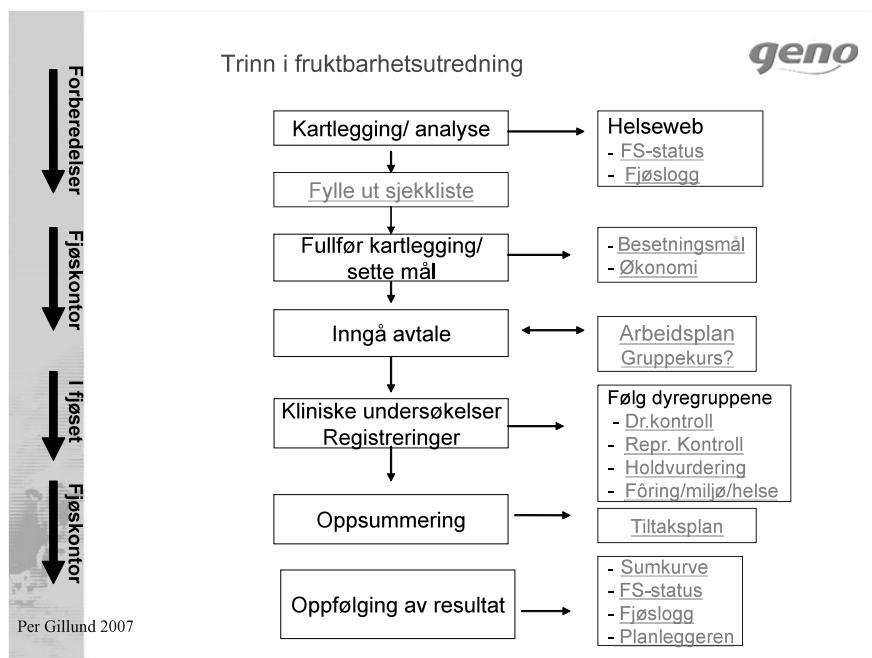
I framtidig rådgivning vil nøkkelrådgiver gjennomføre en kostnadsanalyse av bl.a. fruktbarhet og helse. Dersom fruktbarhet peker seg ut som et økonomisk satsningsområde, vil nøkkelrådgiver i samråd med eier kontakte veterinær. Veterinæren har fagansvar for den videre oppfølging av fruktbarheten i besetningen. Dersom føring viser seg å være en årsaksfaktor som må utredes, skal veterinæren kontakte rådgiver for videre oppfølging. Annen spisskompetanse hos rådgiver eller andre fagfolk bør også brukes ved behov. Bonden vil få muligheter til å få ”skreddersydd” et opplegg som passer eier og hans/hennes besetning. Uansett vil arbeidet starte med en kartlegging av problemene og utfordringer i besetningen.

Aktivt medlemskap i helsetjenesten (AHTS) gir muligheter for en slik kartlegging ved et årlige AHTS-besøk. Helse- og fruktbarhetsdata på TINE helseweb og andre utskrifter er viktige hjelpemidler i kartleggingen. Deretter må bonden i samråd med veterinær evt. rådgiver bestemme seg for hvilken modell eller servicetilbud han/hun ønsker. Besetningsutredningen kan variere med besetningsstørrelse, problemenes omfang og karakter, bondens ønsker og behov og potensial for økonomisk gevinst. En kan f. eks. velge om en vil ha hovedfokus kun på fruktbarhet, eller både fruktbarhet og helse i samme opplegg. Når modellen er valgt, må en utarbeide en besøksplan og inngå en avtale, som også inkluderer økonomiske forhold. Før første besetningsbesøk bør eier ha fylt ut ei sjekkliste som vil gi veterinær og rådgiver nødvendig informasjon om brunst og brunstkontroll, rutiner for inseminasjon og reproduksjonskontroll, fôr og fôringsrutiner, hygiene, miljø, sjukdomsforebygging og avl.

Ut i besetningen

Hovedbesøket på fjøset gjennomføres av veterinæren, evt. sammen med rådgiver. Reproduksjonsstatus (drektighetskontroll, eggstokkundersøkelse m.m.) hos aktuelle kyr og kviger er en naturlig og nødvendig start i den praktiske utredningen. I den videre prosedyre kan det være hensiktsmessig å følge

aldersgruppene kronologisk med inspeksjon, kliniske undersøkelser og registreringer av kalver, ungdyr/kviger og mjølkekyr. Problemenes karakter og omfang avgjør hvilke dyregrupper og hvilke undersøkelser/registreringer som bør prioriteres. Holdvurdering, tilvekstmålinger, registreringer og analyse av forslag, fôringsrutiner og fordøyelse, registrering av helsestatus evt. med laboratorieanalyser, miljø- og hygieneregistreringer er noen eksempler. Målet er å finne årsakssammenhenger som kan bidra til riktige tiltak og evt. behandlinger. Besøket avsluttes med en statusgjennomgang basert på utskrifter, sjekklister, undersøkelser og registreringer. I samråd med eier settes det opp et tiltaksskjema med straks-tiltak og tiltak på lengre sikt, samt forslag til videre oppfølging, besøksfrekvens og evaluering.

Figur 1. Trinn i en kartlegging, utredning og oppfølging av fruktbarhet på besetningsnivå

Reproduksjonskontroll

Systematisk drektighetskontroll/reproduksjonskontroll tilbys som et separat opplegg. Særlig i store besetninger er det aktuelt å gjennomføre slike undersøkelser kontinuerlig med faste eller varierende intervaller avhengig av reproduksjonssesong og besetningsstørrelse. I mindre besetninger kan det være aktuelt å gjøre dette arbeidet i forbindelse med inseminasjon eller praksisbesøk. Som en tilleggstjeneste til den praktiske reproduksjonskontrollen kan veterinæren tilby kontinuerlig oppfølging fruktbarhetsstatus og annen resultatoppfølging i Tine

web. Veterinæren kan også tilby å følge med på styringslister og ta utskrift av disse før avtalte besetningsbesøk.

Gruppekurs i fruktbarhet

Dette er et kurs som er spesialdesignet for produsenter som ønsker mer kunnskap og personlig rådgivning for å forbedre fruktbarheten i egen besetning. Små grupper på 5-6 deltakere er mest hensiktsmessig. Analyse og diskusjon av deltakernes fruktbarhetsutskrifter inngår bl.a. i slike kurs. Kurset kan fungere som et selvstendig rådgivningstiltak eller som et utgangspunkt for videre utredning i besetningen.

Nyttige dataverktøy

De senere åra er flere nyttige dataverktøy lansert. I Tine Helseweb er "Fruktbarhetsutskriften" nødvendig for å holde seg løpende oppdatert om fruktbarhetsresultatene i besetningen. I "Fjøsloggen" finner en styringslister som gjør det mulig å holde kontroll med hvilke dyr som til enhver tid bør overvåkes, undersøkes og eventuelt behandles. I Geno Fruktbarhetskalender finnes en del av de samme elementene. Men i tillegg er dette en elektronisk brunstkalender som gir god oversikt for brunstkontrollen og er særlig aktuell i større besetninger. "Planleggeren" i dette programmet er dessuten velegnet for målstyring av fruktbarheten. Geno Holdvurdering er et nyttig styringsverktøy for både bonde, veterinær og rådgiver. Programmet gir god oversikt når det gjelder både utredning og tiltak der føring og fruktbarhet skal vurderes. Nyten av programmet er avhengig av at regelmessig holdvurdering og rapportering av hold gjennomføres. Både Geno Fruktbarhetskalender og Geno Holdvurdering er PC-programmer som oppdateres ved nedlasting av data fra Husdyrkontrollen.